

ЕКОНОМІЧНА СВОБОДА УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНИХ РЕЙТИНГАХ

Г.П. Задорожня, канд. вет. наук,

О.П. Кочеткова,

О.Ф. Паладченко,

Український інститут науково-технічної і економічної інформації

Розглянуто результати науково-дослідної роботи, проведеної Українським інститутом науково-технічної і економічної інформації стосовно комплексних міжнародних рейтингів економічної свободи та економічної свободи України у цих рейтингах. Виходячи зі світового досвіду, доведено, що оцінювати економічну ситуацію в країні краще не на основі окремих показників, а за допомогою комплексних міжнародних рейтингів. Заслужує на увагу показник економічної свободи України у міжнародних рейтингах, що дає можливість визначити напрями, за якими необхідно спрямувати зусилля з метою його підвищення та сприяння розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності в країні.

Ключові слова: економічна свобода, рейтинг, інноваційно-інвестиційна діяльність.

Постановка проблеми. У сучасному світі реальна економічна та інноваційно-інвестиційна ситуація в будь-якій країні оцінюється за допомогою комплексних міжнародних рейтингів, які при правильному застосуванні дають можливість визначити перешкоди, що стримують економічний та інноваційно-інвестиційний розвиток, та шляхи їх подолання. На окрему увагу заслуговує показник економічної свободи у цих рейтингах. Як свідчить світовий досвід, економічна свобода є найважливішим компонентом свободи, оскільки вона дає можливість працювати, виробляти, споживати, займатися бізнесом, здійснювати інвестування на власний вибір. З уваги на це оцінка економічної свободи України в міжнародних рейтингах є надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню економічної свободи присвячено дослідження експертів ОЕСР, ЄС, у яких економічна свобода та її складові висвітлюються як важливі показники економічного та інноваційно-інвестиційного розвитку. Водночас у працях вітчизняних авторів це питання досліджено мало.

Мета статті – оцінка економічної свободи України у міжнародних рейтингах за її складовими, що дає можливість визначити напрями, за якими необхідно спрямувати зусилля на підвищення її рейтингу.

Вагомим показником економічного розвитку є черговий рейтинг країн з точки зору економічної свободи – «2012 Індекс економічної свободи» (2012 Index of Economic Freedom), який оприлюднено Американським дослідницьким центром «Фонд спадщини» (The Heritage Foundation) у січні 2012 року. Економічну свободу експерти цієї організації визначили як відсутність урядового втручання або перешкоджання виробництву, розподілу і споживання товарів і послуг, за винятком необхідних громадянам захисту і підтримки свободи як такої.

Аналіз економічної свободи «Фонд спадщини» здійснює з 1995 р. У звіті 2012 р. дослідженням охоплено 183 країни, проте кількісні показники отримали 179 країн, а решті п'яти (Афганістан, Ірак, Ліхтенштейн, Сомалі і Судан) аналітики не змогли дати оцінку за недостатністю інформації. Ступінь свободи економіки розраховується за середнім арифметичним 10 показників: свобода бізнесу, торгівлі, фінансового сектору, інвестицій, праці, монетарна та фіскальна свободи, гарантії прав власності, державні витрати і ступінь захисту від корупції. На основі

Таблиця 1. Складові індексу економічної свободи за групами країн

Місце	Країна	Індекс	Гарантія прав власності	Ступінь захисту від корупції	Фіскальна свобода	Державні витрати	Свобода бізнесу	Свобода праці	Монетарна свобода	Свобода торгівлі	Інвестиційна свобода	Свобода фінансового сектору
Країни з вільною економікою												
1	Гонконг	89,9	90,0	84,0	93,1	91,0	98,9	86,5	85,8	90,0	90,0	90,0
2	Сінгапур	87,5	90,0	93,0	91,3	91,3	97,2	92,1	84,8	90,0	75,0	70,0
3	Австралія	83,1	90,0	87,0	63,4	67,1	91,9	90,6	84,5	86,2	80,0	90,0
4	Нова Зеландія	82,1	95,0	93,0	71,6	45,0	99,9	89,9	85,2	86,8	75,0	80,0
5	Швейцарія	81,1	90,0	87,0	67,9	65,8	77,9	87,9	84,4	90,0	80,0	80,0
Країни з переважно вільною економікою												
10	США	76,3	85,0	71,0	69,8	46,7	91,1	95,8	77,2	86,4	70,0	70,0
14	Велика Британія	74,1	90,0	76,0	56,4	21,5	94,7	71,5	73,9	87,1	90,0	80,0
16	Естонія	73,2	80,0	65,0	79,1	38,8	75,7	56,9	79,3	87,1	90,0	80,0
17	Фінляндія	72,3	90,0	92,0	65,4	5,2	94,9	42,4	81,3	87,1	85,0	80,0
21	Швеція	71,7	90,0	92,0	39,1	8,8	94,6	54,6	80,9	87,1	90,0	80,0
22	Японія	71,6	80,0	78,0	67,1	47,0	81,8	81,4	88,9	81,8	60,0	50,0
23	Латвія	71,5	60,0	50,0	93,6	41,7	79,2	64,6	79,3	87,1	80,0	80,0
26	Німеччина	71,0	90,0	79,0	61,3	32,2	90,5	41,4	83,5	87,1	85,0	60,0
Країни з помірно вільною економікою												
31	Південна Корея	69,9	70,0	54,0	72,8	67,2	93,6	49,7	78,9	72,6	70,0	70,0
40	Норвегія	68,8	90,0	86,0	52,5	35,3	88,4	46,3	75,1	89,3	65,0	60,0
49	Угорщина	67,1	70,0	47,0	78,6	24,4	79,8	67,6	76,1	87,1	70,0	70,0
64	Польща	64,2	60,0	53,0	74,4	40,3	61,4	61,3	79,1	87,1	65,0	60,0
65	Казахстан	63,6	40,0	29,0	90,4	83,4	72,9	88,7	71,8	79,6	30,0	50,0
67	Франція	63,2	80,0	68,0	53,8	5,3	83,7	51,6	82,3	82,1	55,0	70,0
Країни з переважно невільною економікою												
92	Італія	58,8	50,0	39,0	55,0	19,4	77,4	43,0	82,0	87,1	75,0	60,0
99	Бразилія	57,9	50,0	37,0	69,1	54,8	53,7	59,1	75,8	69,7	50,0	60,0
123	Індія	54,6	50,0	33,0	76,1	74,8	35,5	74,2	62,9	64,1	35,0	40,0
138	Китай	51,2	20,0	35,0	70,4	84,1	46,4	55,4	74,2	71,6	25,0	30,0
144	Росія	50,5	25,0	21,0	82,5	48,6	65,1	63,5	66,3	68,2	25,0	40,0
Країни з невільною економікою												
153	Білорусь	49,0	20,0	25,0	86,6	34,9	71,3	77,0	65,3	80,4	20,0	10,0
163	Україна	46,1	30,0	24,0	78,2	29,4	46,2	51,2	67,7	84,4	20,0	30,0
164	Узбекистан	45,8	15,0	16,0	94,4	64,9	67,6	60,1	64,2	66,1	0,0	10,0

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

цих даних виводиться середній бал, і кожна країна отримує оцінку за 100-бальною шкалою, тобто «абсолютно вільна» економіка повинна мати 100 балів.

Представлені у звіті країни розділені на п'ять умовних груп: «вільні», «переважно вільні», «помірно вільні», «переважно не вільні» і «невільні». До першої групи – «вільні» – увійшли п'ять держав, які набрали більше 80 балів: Гонконг, Сінгапур, Австралія, Нова Зеландія, Швейцарія; у групі «переважно вільних» (від 70 до 80 балів) ви-

на, Узбекистан, Туркменістан, Іран, Куба, Північна Корея та ін. (табл. 1).

Лідером економічної свободи є Гонконг, який набрав 89,9 бала зі 100 можливих при середньосвітовому рівні 59,5 бала. Ця країна постійно позиціонувала на першому місці у всіх 18 звітах з 1995 р. та є одним із провідних фінансових і торгових центрів Азії і світу. Продовжуючи політику британської адміністрації, уряд Гонконгу віддає пріоритет в управлінні економікою вільному ринку і приватному сектору. Водночас

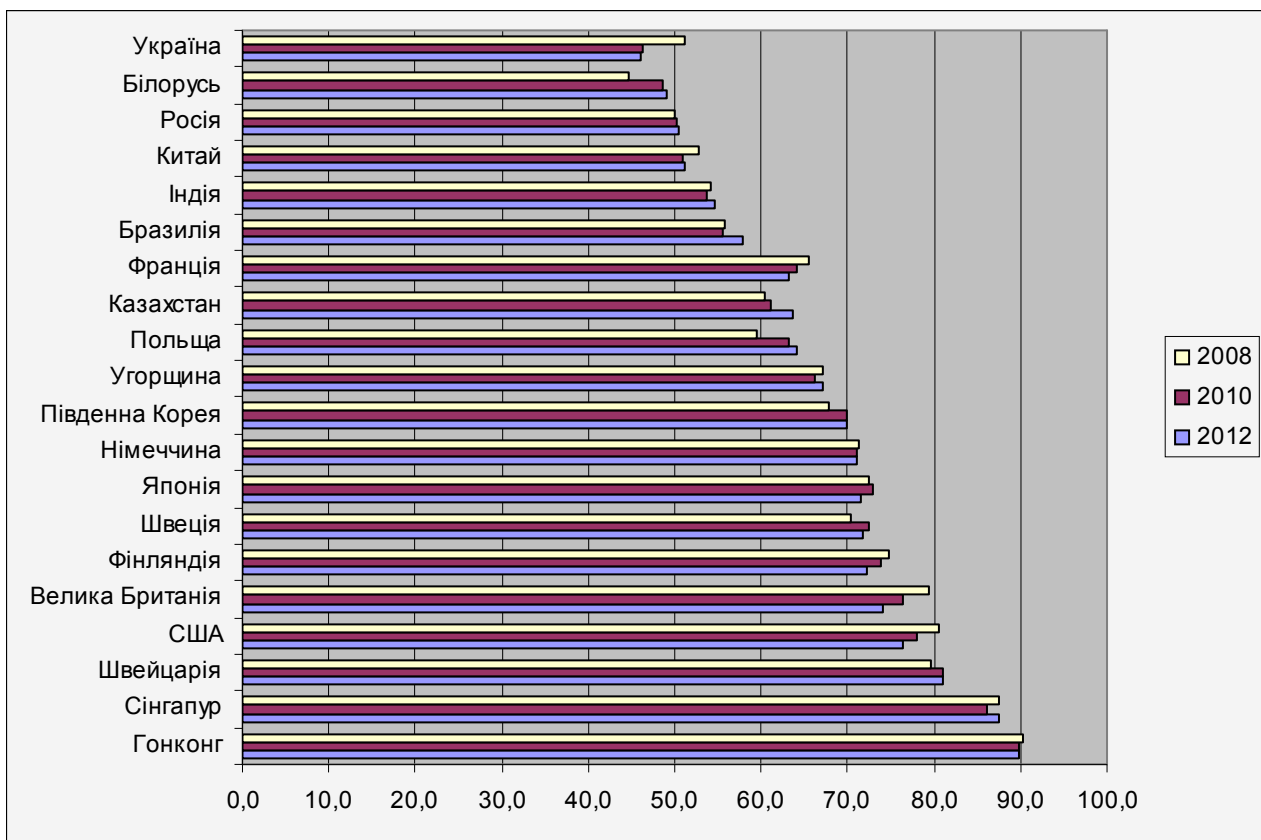

Рис. 1. Індекс економічної свободи України у міжнародних рейтингах

явилися 23 країни, зокрема, Канада, Чилі, США, Велика Британія, Нідерланди, Естонія, Фінляндія, Швеція, Японія, Німеччина та ін. Більшість країн (62) віднесено до категорії «помірно вільні» – від 60 до 70 балів, серед них Південна Корея, Іспанія, Бельгія, Норвегія, Ізраїль, Казахстан, Франція, Південно-Африканська Республіка тощо і «переважно не вільні» (60 країн) – від 50 до 60 балів, з-поміж них Італія, Бразилія, Індія, Китай, Росія. До групи «невільних», чий рейтинг не перевищив 50 балів, увійшло 29 країн, зокрема, Білорусь, Аргентина, Украї-

на, Узбекистан, Туркменістан, Іран, Куба, Північна Корея та ін. (табл. 1). Лідером економічної свободи є Гонконг, який набрав 89,9 бала зі 100 можливих при середньосвітовому рівні 59,5 бала. Ця країна постійно позиціонувала на першому місці у всіх 18 звітах з 1995 р. та є одним із провідних фінансових і торгових центрів Азії і світу. Продовжуючи політику британської адміністрації, уряд Гонконгу віддає пріоритет в управлінні економікою вільному ринку і приватному сектору. Водночас

США, які завжди були серед лідерів економічної свободи, поступово втрачають свої позиції. Так, рівень економічної свободи США за минулий рік знизився з 77,8 до 76,3 бала, частка урядових витрат досягла 40% від обсягу ВВП, а сукупний державний борг перевищив розмір економіки (рис. 1). Згідно з результатами дослідження, серед 179 країн показники економічної свободи підвищили 75, водночас 90 держав їх значно погіршили.

Як стверджують експерти, особливістю визначення рейтингу Index of Economic

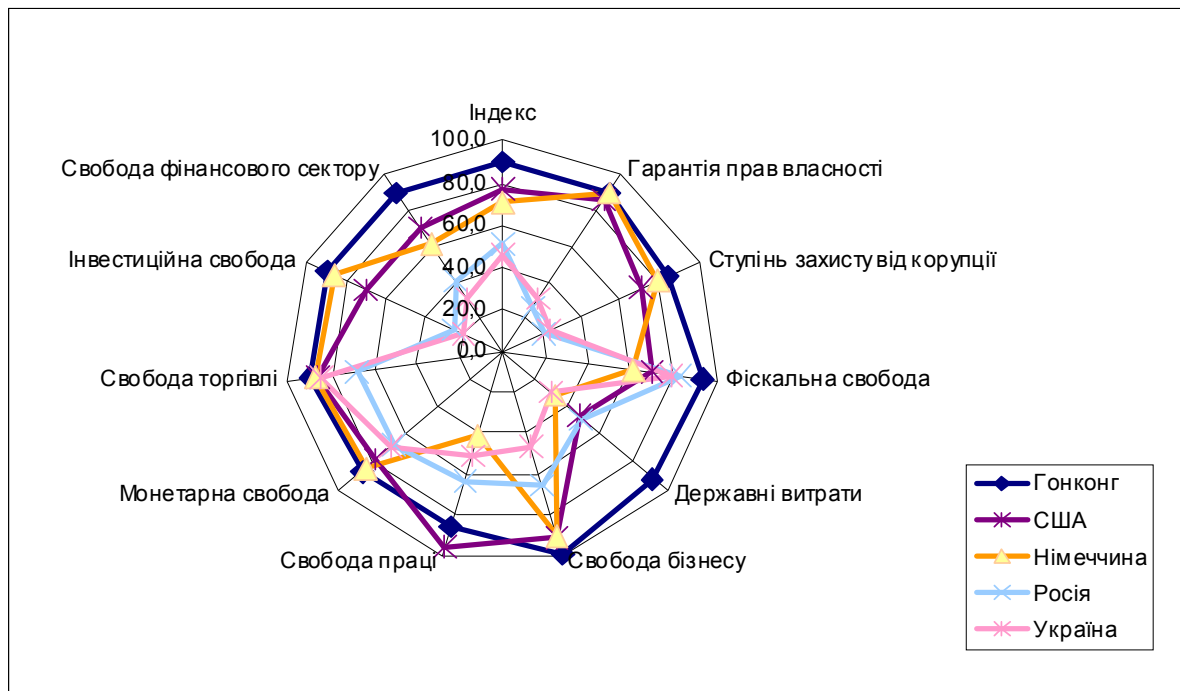

Рис. 2. Індекс економічної свободи України за складовими у світовому рейтингу

Freedom є те, що між економічною свободою та успішністю економічного розвитку існує взаємозв'язок, проте для оцінки успішності в останню чергу держави використовують реальні макроекономічні показники, зокрема, темпи зростання, ступінь технологічної модернізації, рівень розвитку інфраструктури, вважаючи за краще орієнтуватися лише на ступінь економічного лібералізму. Можливо, цим і пояснюється низький рейтинг Китаю, Індії, Бразилії, Росії та України, тоді як відверто бідні африканські країни (Уганда, Руанда, Марокко, Гана) зайняли досить міцні середні позиції. З країн колишнього СРСР найвищу позицію в рейтингу економічної свободи зайняли Естонія – 16-те місце (73,2 бала), Литва – 23-те місце (71,8 бала). У кінці списку групи «переважно невільних» країн знаходиться Російська Федерація, яка цього року опустилася на одну позицію і зайняла в загальному рейтингу 144-те місце (50,5 бала), що нижче середніх світового і регіонального рівнів. Серед 43 європейських країн Росія займає 41-ше місце, випереджаючи лише Білорусь і Україну [1].

Україна в європейському рейтингу економічної свободи зайняла останнє 43-тє місце, набравши 46,1 бала, що на 0,3 пункту вище, ніж у попередньому рейтингу, вод-

ночас серед 184 країн світу вона позиціонує на 163-му місці. За складовими економічної свободи Україна отримала такі рейтинги: гарантія прав власності – 30,0 балів, ступінь захисту від корупції – 24,0, свобода бізнесу – 46,2, свобода праці – 51,2, монетарна свобода – 67,7, державні витрати – 29,4, фіскальна свобода – 78,2, свобода торгівлі – 84,4, інвестиційна свобода – 20,0, свобода фінансового сектору – 30,0 балів (рис. 2).

Такі показники економічної свободи є, зокрема, результатом того, що загальне податкове навантаження в Україні становить майже 37% від загального внутрішнього доходу, державні витрати зросли до 48,5% ВВП, дефіцит бюджету в останні роки становить більше 3% від обсягу ВВП, а державний борг досяг 40% від загального обсягу внутрішнього виробництва. Незважаючи на прогрес у реформі регуляторної політики, у комерційних операціях залишається невизначеність, яка найчастіше створює складність, зокрема, невисока торговельно-зважена тарифна ставка (2,8%) та нетарифні бар'єри обмежують свободу торгівлі. Інвестиційна структура залишається недостатньо розвиненою, бюрократичні вимоги стримують необхідне зростання приватних інвестицій. Економіка страждає від відсутності достатньої капіталізації, тоді як вели-

ка кількість непрацюючих кредитів, як і раніше, є гальмом для розвитку банківської системи.

Уряд здійснює позитивні кроки у напрямі підвищення рейтингу економічної свободи, це, зокрема, спрощення реєстрації та надання дозволу на підприємницьку діяльність, реформування процесу ліцензування, удосконалення податкового законодавства [2]. Водночас цінова, тарифна, кредитна, інноваційно-інвестиційна політика ще не зовсім відповідають сучасним вимогам та потребують оптимізації.

Варто зауважити, що рейтинги країн, які визначаються сьогодні різними міжнародними організаціями, не сприймаються деякими академічними експертами, але враховуються представниками підприємництва і громадськості. Тобто на сьогодні немає такого рейтингу, дані якого не можна було б піддати сумніву. Укладачі і експерти рейтингів часто визнають, що не всі відкриті дані відповідають дійсності і навіть не всі реальні показники можна коректно використати, водночас при правильному застосуванні рейтинги все ж дають можливість чітко виявити критичні проблеми та визначити шляхи їх подолання. Зокрема, результати попередніх рейтингів щодо України свідчать про її

недосконалу економічну модель [3].

Висновки. Як свідчать результати аналітичного дослідження, проведеного Американським дослідницьким центром «Фонд спадщини» (The Heritage Foundation), основи економічної свободи в Україні ще не досить сприятливі для розвитку підприємницької діяльності і перспектив довгострокового економічного зростання. Такий стан є наслідками, зокрема, глобальної фінансово-економічної кризи, недостатніх темпів удосконалення і гармонізації регуляторної сфери, невисокої привабливості для міжнародних інвестицій, недостатньої можливості вітчизняного фінансового сектору щодо забезпечення необхідним кредитуванням приватний сектор, недосконалого нормативно-правового поля. На сьогодні український уряд вживає відповідних заходів щодо створення сприятливого підприємницького та інноваційно-інвестиційного середовища. Водночас чинне законодавство в частині цінової, тарифної, кредитної, інноваційно-інвестиційної політики потребує вдосконалення, що є необхідним для виходу України на вищі позиції у міжнародних рейтингах економічної свободи і покращення економічного та інноваційно-інвестиційного розвитку.

Література

1. 2012 Index of Economic Freedom. – <http://www.heritage.org/index/>.
2. Законодавство України: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», Закон України від 22.03.2012 № 4619-VI «Про внесення змін до Закону України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності», Закон України від 01.06.2000 № 1775-III (із змінами, останні – 22.03.2012), «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» – <http://zakon1.rada.gov.ua/laws>.
3. 2012 Index of Economic Freedom – <http://www.heritage.org/index/country/ukraine/>.

Г.П. Задорожная,
Е.П. Кочеткова,
Е.Ф. Паладченко

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СВОБОДА УКРАИНЫ В МЕЖДУНАРОДНЫХ РЕЙТИНГАХ

Рассмотрены результаты научно-исследовательской работы, проведенной Украинским институтом научно-технической и экономической информации о комплексных международных рейтингах экономической свободы и экономической свободы Украины в этих рейтингах. Исходя из мирового опыта, доказано, что оценивать экономическую ситуацию в стране лучше не на основе отдельных показателей, а с помощью комплексных международных рейтингов. Заслуживает внимания показатель экономической свободы Украины в международных рейтингах, что дает возможность определить направления, по которым необходимо сконцентрировать усилия с целью его повышения и содействия инновационно-инвестиционной деятельности в стране.